

PAULUSE KIRJAD E. EPISTLID

Sissejuhatus

Pauluse kirjad on täielik pretsedent religioonide ajaloos, sest kunagi varem pole kellegi isiklikud kirjad saanud Pühakirjaks. Selle eeliseks on, et sellest tulenevalt on Pühakiri isiklik ja praktiline.

Meil ei oleks Pauluse kirju, kui need tema rajatud kogudused ei oleks olnud ebatäiuslikud- siis ei oleks Paulusel olnud põhjust neile üldse kirjutada.

Epistel

Paululuse kirjadest rääkides on tegemist epistlitega. Mis on epistel? Epistel on kreeka-rooma kultuuriruumis kirjutatud kiri. See, kuidas neid kogeti, oli kuulates, mitte lugedes. Ettelugemisel oli kohal kogu kogudus või grupp inimesi, kellele see suunatud oli. Ette loeti alati tervik, mitte üks osa või salm.

Epistlil on oma kindel struktuur:

- Tervitus (kirja kirjutaja tutvustab ennast/ adressaadi nimi/ tervitus)
- Palve, õnnistussõnad ja tänuütlemine (tutvustab ka kirja põhiteemat)
- Kirja põhiosa (kirjutab lahti põhi teemad ja kirja kirjutamise põhjused)
- Lõputervitus ja hüvastijätt

Miks Paulus kirjutas?

Üks viis Pauluse kirju kategoriseerida:

- Isiklikud (Tiitus, Filemon, Timoteose kirjad)
- Mingitel asjaoludel kirjutatud kirjad (probleemid, teemad, millest rääkida- enamus kirju)
- Üldised kirjad (Efesose kiri), kus maalitakse laiem pilt, kuidas läinud ja kes on Kristus jms.

Pauluse autorlus on kindel 7 kirja puhul (1Ts, Fl, Fi, 1Kr, Ga, 2Kr, Rm).

Arvatakse, et Paulus ei kirjutanud kindlasti (1Tm, 2Tm, Ef, Ti)

Autorluses ei olda kindlad (Kl, 2Ts)

Pauluse kirjad on kirjutatud ennem evangeeliumeid (Mk, Mt, Jh, Lk).

Pauluse kirjade ülesehitus

Pauluse kirjadele on iseloomulik indikatiivi ja imperatiivi vaheldumine. Alati tuleb ennem indikatiiv ja siis imperatiiv (vastupidi oleks hereesia). Nagu 2Ms 19-20, vabastab Jumal ennem Iisraeli rahva ja siis annab käsud. Indikatiiv kirjeldab Jumala tööd ja imperatiiv räägib, kuidas peaksime sellele vastama. See muutus toimub sõnaga (oun)- "nüüd" või "nõnda siis".

SISSEJUHATUS: PAULUSE KIRJAD KASVAVALE ÜLEMAAILMSELE KOGUDUSELE

Antiikmaailmas oli kommunikatsioon keeruline ja kulukas. Kirjatarbed olid kallid, puudus ühtne postisüsteem ja kirju kandsid ühest punktist teise tavalised rändurid (va valitsuse kirjad). Seetõttu olid Pauluse kaasaegsete kirjad tavaliselt väga lühikesed – keskmiselt ainult 87 sõna, mis palju lühem kui näiteks 3Jh (u 222 sõna). Pauluse kõige pikem kiri (Roomlastele) on aga lausa 7000 sõna! Pauluse kirjad sisaldavad lisaks tavapärasele tervitusele ja uudistele ka palju õpetust ja veenvat argumentatsiooni ning tol ajal kasutusel olnud retoorikavõtteid.

Enamik Pauluse kirju tegelevad adressaatide kohalike probleemide lahendamisega. Mida tähendab see aga meile, kes me elame väga teistsuguses olukorras? Seetõttu ongi nii oluline mõista kirjade saajate konteksti ja olukorda ning lugeda neid Piibli suure pildi valguses. Alles siis leiame sõnumi, mis ka meie tänast olukorda kõnetab.

Järgnevad sissejuhatused Pauluse kirjadesse ongi just selleks, et aidata meil pisut paremini mõista algkoguduse elu ja olu ning miks Paulus just neist temadest kirjutas. Head avastamist!

PAULUSE KIRI FILIPLASTELE

Kellelt: Paulus

Kirjakandja: Epafroditos, kes tõi Paulusele Filipi koguduse kohta infot (Paulus oli tol hetkel vanglas) ning oli toonud talle ka kingituse koguduselt (2:30; 4:18), on Filippi tagasi pöördumas pärast peaaegu surmavast haigusest taastumist (2:26-27).

Kellele: Kirjutatud Filipi kogudusele, mis koosnes peamiselt paganatest ja oli rajatud u 48-49 pKr Pauluse, Siilase ja Timoteose poolt. Filipi oli jõukas Rooma koloonial-linn.

Teema: Pauluse tänu, julgustus ja ergutus kannatavatele Filipi usklikele, kes lisaks kõigele kogevad ka sisemisi pingeid. Kirjas rõhutatakse Pauluse ja filiplaste partnerlust evangeeliumis, Kristust kui kogu elu võtit – algusest lõpuni, Kristuse tundmist ja tema sarnaseks muutumist Tema surma läbi (iseenda ohverdamine teiste eest), Kristuses rõõmustamist ka kannatuste keskel, ühtsust läbi alandlikkuse ja armastuse, kindlameelsust ja püüdlemist viimse auhinna poole.

Millal: Kirjutatud ilmselt 62 pKr, peaaegu kindlasti Roomast.

Ülevaade: Kiri filiplastele on paljude kristlaste lemmik: see on täis imelisi ja meeldejäävaid kirjakohti. Paulus paljastab oma hinge kauaaegsetele sõpradele Filipist rohkem kui teistele kogudustele oma ülejäänud kirjades (1:12-26; 3:4-14). Siinkohal saad hea arusaama sellest, mis ärgitas Paulust – ristilöödud ja ülestõusnud Jeesus, kelle lugu korratatakse kirjakohtades 2:5-11. Paulus loobus kõigist oma

vanadest religioosetest “kasudest” ja pidas neid “kahjuks” või “prügiks” võrreldes Kristuse tundmisega, kes on ka tema viimseks auhinnaks, mida ta püüdleb – 3:4-14.

Filipi kogukonnas on aga mõningaid sisemisi pingeid ning neid vaevab ka paganate vastuseis nende evangeeliumile, niisiis hakkab Paulus kohe ka sellest rääkima (1:27-2:18). Ta hoiatab neid ka juudi religioosse identiteedi märkide vastuvõtmise, eriti ümberlõikamise (3:1-4) eest, sest see teeks neid Kristuse vaenlasteks (3:18-19).

Kuigi kirja südames on Pauluse ja filiplaste “olukord”, keskendub kõik siiski lõpuks Kristusele. Paulus julgustab neid järgima enda eeskujut, just nagu temagi järgib Kristust (3:15, 17; 4:9; 2:5). Kuna kiri loeti koguduses valjusti ette, jätab ta tänusõnad kirja lõppu (4:10-20). Ta tunnustab neid kingituse eest ülevoolava tänuga, meenutades neile, et Jumal ise võttis selle vastu „healõhnalise ohvrina“ (4:18), ning minnes üle tänupalvele (s20).

Juhiseid lugemiseks: Kuigi Filipi kiri on väga armastatud, on enamikel inimestel selle mõttekäiku raske järgida, kuna on keeruline näha, kuidas kirja erinevad osad kokku sobituvad. Kolme asja teadmine peaks aitama sul näha, kuidas see kiri toimib.

Esiteks – sõprus on kreeka-rooma kontekstis palju sügavama tähendusega kui meie tänases lääne kultuuris. Sellisesse sõprusse astuti teadlikult, peaaegu nagu lepingusuhtesse. Sõprusega kaasnes alati sotsiaalne vastastikkus (st sõbrad eeldasid, et nad “toovad üksteisele kasu” vastastikuse hea tahte ja usaldusega), mida väljendati vastastikuse andmise ja võtmise terminites. Üks selle sõpruse erilisi omadusi oli eeldus, et sellistel sõpradel on ühised vaenlased, st need, kes vastandusid sõpruse ühele osapoolale, muutusid automaatselt ka sõpruse teise osapoolale vaenlasteks (vt Jh 19:12).

Sellest suhtest arenes välja üks antiikne kirja liik - sõpruse kiri: selles jagab kirjutaja oma mõtteid (reflekteerides sageli ka oma olukorra üle) ning uurib teise olukorra kohta. Sellistes kirjades väljendatakse alati vastastikkust ja head tahet, nagu ka erinevat sorti toetuste andmise ja saamise kohustust.

Et Paulus kõigist oma kogudustest ainult Filipi kogudusega sellisesse suhtesse astus, on selgelt välja toodud salmides 4:14-16. Seepärast ilmnevad Filipi kirjas ka kõiksugused sedasorti sõpruse omadused, nagu näiteks nende vastastikune partnerlus evangeeliumis (1:3-5; 4:15), Pauluse eriline kiindumus nende suhtes (1:8; 4:1) ning – Pauluse vaenlased on ka nende vaenlased (3:1-4, 17-19). Kogu kiri käsitleb kordamööda tema ja nende olukordi, näiteks kirjakohtades 1:12,27; 2:19,23.

Teiseks – teist sorti kiri oli manitsuskiri, mis oli tavaliselt kirjutatud vastuvõtja sõbra või mentori poolt. Sellised kirjad olid mõeldud mingit tüüpi tegevuste või suhtumiste julgustamiseks või mahalaitmiseks. Sellistes kirjades osutas autor eeskujudele, mis mõnikord sisaldasid ka teda ennast.

Nii sobitub meie kirja Kristuse lugu (2:5-11) nagu ka Pauluse enda lugu (3:4-14), kelle põhisõnum on, et Kristuse tundmine tähendab “Tema sarnaseks saamist Tema surmas”. Neid, kes ei järgi Pauluse eeskujut (3:17) nimetatakse “risti vaenlasteks” (3:18). Need juhised olid vajalikud kogukonna siseste näakluste ohjeldamiseks (2:1-4, 14; 4:2-3).

Kolmandaks – Filipi kogudusele osutatud vastuseis oli peaaegu kindlasti seotud sellega, et Filipi oli Rooma sõjaline koloonia. Linna ehitas uuesti üles esimene Rooma imperaator Augustus (Octavian) ning see anti väesalkadele, kes Rooma kodusõjas (Filipi lahingus) lüüa said ja laiali saadeti. Kuna neile oli saanud osaks imperaatori selline soosing, olid Filipi elanikud valitsejale ka väga lojaalsed. Seega pole üllatav, et Filipis õitses imperaatori kultus koos pühendumisega imperaatorile kui “issandale ja päästjale”. See lojaalsus viis Filipi elanikud sealsete usklikega otsesesse konflikti, sest nemad kummardasid Jeesust Kristust ainsa Issanda ja Päästjana (3:20). Kuna Paulus oli samuti Rooma vang evangeeliumi pärast (1:13), tähendas see, et tema ja Filipi usklikud olid samal ajal läbi minemas samasugusest raskusest (1:30).

Selle kõige taustal on lihtne mõista kirjakohtades 1:12-26 leiduvat narratiivi – pakkuda filiplastele eeskujut, kuidas vastata sellistele evangeeliumi mahasurumise katsetele: röömustada Issandas ja otsustada, et missugune ka tagajärg ei ole, on „elamine Kristus ja suremine kasu“ (1:21). Märka seda kirja lugedes, kui tihti üritab Paulus filiplasi julgustada ja kannustada olemaks kui Kristus ja nagu Paulus, Tema teener.

PAULUSE 1. KIRI KORINTLASTELE

Kellelt: Paulus

Kellele: kirjutatud Korintose kogudusele, kus olid peamiselt paganad (12:2 ja 8:9). Paulus vastab koguduse kirjale (7:1) ja teadetele, mis ta on saanud (1:11 ja 5:1).

Teema: Peamiselt käsitleb Paulus käitumisega seotud teemasid ning elu Pühas Vaimus Kristuse evangeeliumi kohaselt. Rõhuasetused: ristilöödud Messias kui evangeeliumi keskne sõnum; rist kui Jumala tarkus ja vägi; kristlik käitumine, mis vastab evangeeliumile; Vaimus elamise tõeline olemus; surnud kristlaste tulevane ihuline ülestõusmine.

Millal: Kirjutatud u 53-54 pKr Efesoses (vt 16:8).

Ülevaade: 1.Korintlaste kiri on üks kõige keerulisemaid Uue Testamendi kirju, sest Paulus tegeleb kordamööda mitme erineva teemaga – need on kohati sama pikad, kui mõned teised tema lühemad kirjad (2Ts või Tt). Mõned kirja osad on otsesed vastused teadetele Kloe perest (1:11, tõenäoliselt Efesose kristlane, kelle teenijad on tööasjus Korintoses olnud).

Ülejäänud on vastus korintlaste saadetud kirjale, mis on mainitud 7:1, kus Paulus alustab küsimuse tõstatamisega abielust ja vallaspõlvest (7:1-24). Alates 7:25 ilmub väljend “...kohta” (inglise keeles “*Now about...*”, eesti keeles tõlgitud ka “suhtes” jm), mida hiljem korduvalt korratakse: „neitside kohta”; „ebajumalatele ohverdatud liha kohta” (8:1); „vaimuandide suhtes” (12:1); „korjandusest pühade jaoks” (16:1); „vend Apollose kohta” (16:12). Enamik neist kirjakohtadest on otsesed vastused mõnede või enamike Korintose usklike käitumise kohta. Igal üksikul juhul Paulus korrigeerib neid, mitte ei informeerid neid asjust, millest neil veel teadmisi pole. Tihti kannustab ta neid: „Eks te tea..” (vt 3:16 või

5:6 või 6:2, 3, 9, 15, 16, 19 või 9:13, 24). Ainus tõstatatud teema, mis pole käitumuslik, on usklike ihuline ülestõusime peatükis 15, kus Paulus ütleb, et „mõned teie seast ütlevad, et surnute ülestõusmist ei ole“ (s 12).

Kirja üldises ülesehituses on oma loogika. Paulus alustab teemadega, mille kohta ta teateid on saanud (1:10-6:20). Esmajärjekorras alustab ta küsimusega lõhedest kogukondlikul tasandil, aga ka Pauluse enda õpetuse suhtes. Seejärel võtab ta sõna muude väärte kogukonna suhtevormide (intsest, kohtuskäimine, prostitutsioon) teemal. Alates 7:1 tõstatab ta teemasid vastuseks korintlaste kirjale; üsna tõenäoliselt nende kirjas esitatud järjekorras. Aga kui ta läheneb paarile asjale, mis puudutab ülistust (ebajumalateenistusest osa võtmine ja keelterääkimise kuritarvitamine), lisab ta veel kaks asja seoses ülistusega (peatamisest ja Püha õhtusöömaajaga vääralt ümberkäimisest). Ta tegeleb ülestõusmise küsimusega vaimuandide teema lõpus, sest tõenäoliselt peegeldab see valeõpetust (või vaimsust), mis mõjutab korintlaste suhtumisi enamikes asjus. Ta võtab 16. peatüki kokku praktilisemate teemadega.

Juhiseid lugemiseks: Korintose linn oli ligi sada aastat uinuv olekus ning sai Julius Caesari poolt 44 eKr taasrajatud kui Rooma koloonia. Oma kaubanduslikult strateegilise asukoha tõttu oli sellest Pauluse ajaks (sajand hiljem) saanud üks suurimaid linnu Rooma Kreekas. Antiiksete standardite järgi oli see üsna uus linn, millest oli aga saanud suurlinn (tõmmates ligi inimesi kõikjal imperiumist), mis oli täis uusrikkaid. See oli ka väga religioosne (kõik sisserännanud tõid kaasa oma jumalused), aga samal ajal ka moraalselt laostunud. Seega need, kellest said usklikud, olid pärit mitmesuguse rahva hulgast – oli nii orje kui vabasad, paganaid ja juute (12:13), kes tõid suure osa oma vana elu pagasist endaga kristlikku usku kaasa.

Oluline on tähele panna, et vastuseis Paulusele (nt 4:3-5, 18-21; 9:1-2) ei olnud väljastpoolt kogudust – nagu nt oli Gl, 2Kr 10-13 ja 1Ts – vaid koguduse enda seest. Hoosalt lugedes võib märgata, et Pauluse ja korintlaste (vähemalt paljude nende seast) vahel oli vastakaid arvamusi igal teemal. Nad olid kas valesti aru saanud või teadlikult valesti tõlgendanud Pauluselt varem saadud kirja, milles ta keelas osasid pahesid (5:9-10), ja nad on kirjutanud talle selgitusi, miks nad arvavad, et neil on õigus ja tema eksib (nt ptk 8-10; 12-14). Ja neist osade käitumine, millest nad kirjutanud pole, on nii groteskselt mittekristlik, et Paulus on kohkunud, kuidas kristlik kogukond niimoodi uskuda võib. Erinevates kohtades võib leida Paulust neid tsiteerimas; tihtipeale nõustudes nende väitega, aga mitte nõustudes sellega, kuidas nad seda mõistavad (vt 6:12-13; 7:1-2; 8:1, 4).

Peamine koht, kus Paulus ja korintlased on eriarvamustel, puudutab küsimust spirituaalsusest – mida tähendab olla vaimne inimene. Kõige teravamalt tuleb see esile peatükkides 12-15, kus nad nähtavasti usuvad, et keeltega rääkimine tähendab inglite keeles kõnelemist (13:1) – seega oleksid nad justkui jõudnud kõrgeimale vaimulikule tasandile ning neil ei lähegi enam tarvis ihulist ülestõusmist (6:13-14; 15:12). See oli ka viinud tol hetkel nende võidutseva ellusuhtumiseni. Täis „tarkust“ Vaimult, näevad nad Pauluse nõrkust kui tõendust tema kiduramast vaimulikkusest (4:6-21). Sellises maailmavaates pole ruumi ristile allutatud eluks. Seepärast nad tõrjuvadki nii kergekäeliselt Pauluse vaateid erinevatel teemadel. Üsna suure tõenäosusega ongi nende omamoodi spirituaalsus viinud ka halvustava suhtumiseni kõike ihulikku (st nad kas lubavad endile kõike või on vastavalt oma tahtmisele askeetlikud)

nii et mõned neist vaidlevad isegi abielu-sisese seksuaalelu vastu (7:1-7) ja traditsioonilised peakatted jäetakse kõrvale „inglite pärast“ (11:3-16, eriti s 10).

Pauluse peamine vastus sellele kõigele on meenutada neile, et evangeeliumi keskmes on surnuist tõusnud ristilöödud Messias, ja ta lõpetab kirja nende kahe teoloogilise tõega (rist 1:17-2:16; ülestõusmine 15:1-58). Kõike muud selles kirjas tuleb mõista nende tõdede valguses; Vaimu kõige olulisem roll on ilmsiks teha rist kui Jumala tarkuse võti (2:6-16).

Kuna Paulus näeb, et kaalul on evangeelium (eriti kuna korintlased tõrjuvad risti kui kristliku elu keset), võib märgata, et tema emotsioonid kõiguvad ühest äärmusest teise: kord on domineerivaks vastasseis (4:18-21; 9:1-12; 14:36-38), kord palve (4:15-16; 10:31-11:1), siis sarkasm (4:8; 6:5), iroonia (1:26-28), ilukõne (13:1-8) ja lõpuks ka entusiasm (15:51-57); kuid tema suhtes selle kogudusega on hetkel väga vähe rõõmu või heameelt (ja 2Kr näitab meile, et enne kui paremaks saab minna, läheb hullemaks).

PAULUSE 2. KIRI KORINTLASTELE

Kellelt: Paulus on kirjutanud selle kirja koos Timoteosega.

Kellele: Korintose kogudusele.

Teema: Ilmselt on tegu kahe kokkupandud kirjaga (ptk 1-9; 10-13), mis keskenduvad peamiselt Pauluse ja Korintose koguduse vahelisele haprale suhtele lisaks erinevatele muudele teemale (nagu näiteks Pauluse teenistus, korjandus Jeruusalemma vaeste toetuseks ja mõned rändavad juudikristlased, kes on kogudusse sisse tunginud). Tiituse viimane külastus (7:5-7) ja Pauluse kauaoodatud kolmas küllatulek kogudusele (13:1), kes peab tema tulekuks korjanduse kokku pannud olema ning nende laiduväärt vastuvõtlikkus osade valeõpetajate suhtes, kes teesklevad end olevat Kristuse apostlid (11:3). Rõhuasetus on kristliku teenistuse teenijastaatusel, mis peegeldab Kristust; uue lepingu suure auhiilguse kontrast võrreldes vana lepingu omaga; evangeeliumi auhiilguse esiletulek selle teenistuses oliivate nõtruse läbi; evangeelium kui lepitus; vaestele annetamine mitte kui kohustus, vaid heldekäelisuse väljendus.

Millal: Kirjutatud u 54-55 pKr Makendooniast (2:13; 7:5); tõenäoliselt Filipist.

Ülevaade: Korintose teise kirja lugemine on justkui teleri käimapanekest keset väga keerulist näidendit. Inimesed räägivad ja asjad juhtuvad, aga ei saa olla kindel, kes on osad tegelased või millise süžeeaga tegu on. Korintose teine kiri on kui uude maailma astumine. Esimeses kirjas tõstatatud teemad korduvad vaevu; v.a mure korjanduse suhtes (1Kr 16:1-4/ 2Kr 8-9) ja meeldetuletus ebajumalateenistuse toidust 2Kr 6:14-7:1. Aga see on pinnapealne vaade; neid kahte ühendab Pauluse ja korintlaste vaheline pingeline suhe tõelise apostelliku teenistuse teemal.

Neli teemat käiakse välja selles kirjavahetuses: (1) Pauluse plaanide muutus korintlaste külastuse asjus, (2) korjandus, (3) tema apostellik kutsumus ja teenistus ning (4) rändavate juudikristlaste kohalolek.

Esimesed kolm teemat jätkuvad esimesest kirjast ja nendega tegeldakse 2Kr 1-9. Kronoloogiline seletus Pauluse äsjasele suhtele nendega, mida ilmselt põhjustas tema meelemuutuse küllatuleku osas, on esitatud 1:12-2:13 ja veel 7:5-16. Pikk katkestus peatükkides 2:14-7:4 on kirja kroonijuveel. Siin kaitseb Paulus oma nõtruses-apostliteenistust (vt 1Kr); teemat, mis on tõstatatud Pauluse vastaste poolt (2:14-4:6). Peatükkides 8-9 käsitleb ta vajadust, et enne tema tulekut oleks korjandus koos. 10.-13. peatükk sisaldab jõulist rünnakut tema juudikristlastest oponentide vastu – segatud meelepaha, terava sarkasmi ja leebe palvega, et korintlased mõistusele tuleks.

Juhiseid lugemiseks: Korintose teise kirja loogikat pole kerge tabada kolmel põhjusel.

Esiteks seepärast, et tegu on Pauluse kõige isiklikuma kirjaga kogu tema kirjade pärandist ja seda peamiselt Pauluse jätkuvalt valuliku läbisaamise pärast selle kogudusega. Selle isikliku dimensiooni intensiivsus väljendub näiteks viisil, kuidas Paulus kõneleb, ja sellest, et on keeruline tema mõttelõnga jälgida (nt 2:14-7:4).

Teiseks põhjuseks on tõenäosus, et 2.Korintose kiri on hoopis Pauluse neljas ja viies kiri sellele kogudusele, mis on liidetud üheks (2Kr 2:3-4 on mainitud eelnevast kurvameelsest kirjast). Selle uskumiseks on kaks põhjust: (1) Kuigi Paulus räägib rändjultustajatest ptk 2:17-3:3 (need, kes „Jumala Sõnaga hangeldavad“), peegeldavad ülejäänud peatükid 1-9 üsnagi rahulikku olukorda, sh palveid ja kiindumusavaldusi (nt 1:7; 2:1-4; 6:11-13; 7:13-16) – miski, mis 1Kr-s täielikult puudub. Peaaegu kõik nõustuvad, et ilmselt juhtus midagi peatükkide 10-13 vahel. (2) Kirjakohas 8:16-18 juhib Paulus Tiitust ja ühte teist venda neljandat kirja saatma (ptk 1-9) ja korjandust võtma; 12:18 viitab Paulus sellele aga kui minevikusündmusele.

Kolmandaks põhjuseks on see, kuidas need neli teemat omavahel suhestuvad ja ühe kirja moodustavad. Pauluse suhe selle kogudusega, mis oli juba siis pingeline, kui ta 1Kr kirjutas, oli päris hapuks läinud. See on osaliselt seotud plaani muutusega teekonna osas 1Kr 16:5-9. Selle asemel, et läbi Makedoonia tulla, tuli ta otse Efesosest – nende üllatuseks ja meelehärmiks (korjandus polnud veel koos). Üks tõsine kohtumine kellegagi, keda mainiti põgusalt 2Kr 2:1-2, 5-11 ja 7:11-12 (ehk mõne rändjultustajaga), pani Pauluse lahkuma sama kiirelt, kui ta ilmus.

Vahepeal muutis ta aga uuesti plaane! Selle asemel, et Makedooniast Korintosesse naasta (1:15-16), läks ta Efesosse ja saatis Tiituse oma kurvameelse kirjaga (2:3-4) osaliselt sellepärast, et kindlaks teha, et korjandus teel oleks (8:6). Kui ta Tiitusega lõpuks Makedoonias kohtus (2:12-13; 7:5-7), tõi Tiitus häid uudiseid. Hoolimata sellest, et Pauluse kiri oli neile haiget teinud, tõi see nad ka meeleeparandusele ja distsiplineeris meest, kes oli Paulust rünnanud (2:5-11). Kõige sellega tegeldakse peatükkides 1-7.

Pauluse küllatuleku esmane põhjus on siiski esiplaanil – korjanduse saamiseks (ptk 8-9). Seega saadetakse Tiitus tema eel neljanda kirjaga (ptk 1-9), kus on selgitused tema tegude kohta ja lootus, et Pauluse ja makedoonlaste hilisemaks tulekuks (9:1-5) on korjandus koos.

Samal ajal eksitasid rändjultustajad endiselt sealseid inimesi. Ajaks, mil Tiitus neljanda kirjaga sinna jõuab, tundub, et neil on temaga võrreldes eelis. Seega kiirustas Tiitus halbade uudistega tagasi Makedooniasse, pannes Pauluse uuesti kirjutama – seekord kutsudes korrale nii korintlased kui ka tema

oponendid evangeeliumiga vääralt ümberkäimise ja tõelise apostelliku teenistuse küsimärgi alla panemise pärast (10-13).

2Kr kergemaks lugemiseks ei tohiks tähelepanuta jätta selle kirja hiilgavat teoloogiat, mis puutub nii teenistusse kui ka evangeeliumi. Paulus jätkab teoloogiaga ristist kristlikus teenistuses (mis algas 1Kr 4:9-13) ja seletab selle pisiasjadeni lahti. Issanda auhiilgust – ja evangeeliumi väge – ei muudeta väiksemaks, vaid võimendatakse läbi „saviastjate“ nõtruse, kes seda kuulutavad (2Kr 4:7, 12:7-10). Seepärast kiitleb Paulus korduvalt oma nõtruses: mitte seepärast, et talle meeldis kannatada, vaid et tähelepanu oleks Päästjal, mitte sõnumitoojal.

PAULUSE 1. KIRI TESSALOONIKLASTELE

Kellelt: Paulus koos tema reisikaaslaste Silvanuse ja Timoteosega.

Kellele: vastpöörduvad kristlased Tessaloonikas, kellest enamus on paganad (1:9-10) - Tessaloonika oli Pauluse ajal Makedoonia pealinn. Timoteos oli saadetud Tessaloonikasse, et näha, kuidas vastpöörduvatel läheb (vt 3:5-7)

Teema: Kiri on kirjutatud tänuks, julgustuseks, manitsuseks ja infoks kõige vastpöörduvad pagankristlastele. Peamiselt käsitleb kiri Pauluse hoolivat muret oma sõprade suhtes Tessaloonikas; kannatust kui osa kristlikust elust; pühadust seksuaalsuse teemal; selle olulisust, et igaüks teeks oma tööd ega elaks teiste heldekäelisusest; kristlastest surnute ülestõusmist; valmisolekut Kristuse tagasitulemiseks.

Millal: Kirjutatud aastal 50 või 51 pKr sel ajal, kui Paulus on Korintoses (arvatavasti kõige varajasem dokument Uues Testamendis).

Ülevaade: Aseta ennast Pauluse kohale. Oled hiljuti käinud Makedoonia ühes suurimas linnas, kus sind saatis suur edu Kristuse hea sõnumi edastamisel. Aga su edu tekitas ka hiiglasliku vastuseisu. Sinu võõrustaja vahistati ja teda süüdistati riigi reetmises samal ajal, kui sõbrad viisid sinu öösel linnast välja, et sind võimude kätte ei antaks. Seega su sealviibimine jäi kavatselt palju lühemaks ning need värsked usklikud on täiesti omapead; ilma, et nad oleksid saanud pikema aja vältel kristliku elu juhiseid õppida. Seega, mida sina sellises olukorras teeksid? Üritaksid Pauluse kombel ohust hoolimata sinna naasta (1Ts 2:17-18)? Aga mis siis, kui sa ei saa naasta, sest „saatan takistas su teed“? Ja kogu selle aja jooksul ei tea sa midagi sellest, mis juhtus Tessaloonikas pärast sinu lahkumist (need olid ju postiteenuste-eelsed ajad, telefoniühendusest või e-postist rääkimata!). On väga tõenäoline, et sa teeksid nii, nagu Paulus tegi: saadad oma noorema kolleegi, kes saaks sinna naasta ilma kartmata, et teda ära tuntakse (ja ta seetõttu kannataks).

Nüüd on Timoteos Pauluse ja Silvanuse juurde Korintosesse tagasi tulnud. Tervelt pool sellest kirjast (ptk 1-3) räägib (valdavalt kronoloogiliselt) Pauluse suhtest nende uute kristlastega minevikus, olevikus ja tulevikus. Kirja selles osas ilmnevad Pauluse kohta väga selgelt kaks asja: (1) tema suur isiklik ärevus

tessalooniklaste olukorra pärast ja (2) tema sama suur kergendus selle pärast, et asjad lähevad seal põhimõtteliselt väga hästi (sa võid peaaegu et kuuldagi tema kergenduseohet salmides 3:6-8). Ka tessalooniklaste kohta ilmneb neis peatükkides kaks asja: (1) nad lähevad jätkuvad läbi kannatustest ja tagakiusust, aga (2) nad peavad üldiselt vastu, hoides kinni oma usust Kristusesse (kuigi mõningates kohtades on vajakajäämisi).

Ülejäänud kiri tõstatab teemasid, millest Timoteos on Paulusele rääkinud. Enamik neist on meeldetuletused (vt 4:1-2, 9; 5:1) õpetustest, mida Paulus ja tema kaaslased olid tessalooniklastele jaganud nende sealviibimise ajal: ilmalikust amoraalsusest; vastastikusest armastusest, mille juurde käib iseenda ülalpidamiseks töötamine; ja Kristuse naasmisest. Lisatud on ka üks täiesti uus teema – nimelt mis juhtub usklikega, kes on surnud enne Kristuse naasmist (4:13-18).

Juhiseid lugemiseks: Seda kirja lugedes pea meeles, et tegu on suure tõenäosusega kõige varajasema kristliku dokumendiga. Osa lugemise rõõmust on näha, kuidas Paulus tegeleb vastpöördunud kristlastega. Pane tähele, kui tihti Paulus neile meenutab asju, mida nad juba teavad (1:5; 2:1, 5, 9-11; 4:2, 9; 5:1). Arvestades, et Timoteose teated nende usust olid pea läbinisti positiivsed ning et kahes kohas ütleb Paulus, et kirja kirjutamiseks polegi vajadust (4:9, 5:1), tekib küsimus: Miks üldse kirjutada? Vastuse leiame salmides 3:9-10, kus Paulus tänab Jumalat, et nad on üldiselt täitsa tublid, kuid neil leidub ka puudujääke. Kuna ta ei saanud tol hetkel sinna naasta, saadab ta kirja, et „parandada veel seda, mis on puudulik nende usus“.

Kolmes asjas (2:1-12; 4:1-8; 4:13-5:11) on eriti oluline mõista kreekarooma kultuuri üldiselt ja eriti Tessaloonika ühiskonnakorraldust. Esiteks – süüdistuste, mille eest Paulus ennast kaitseb salmides 2:1-6, juured pärinevad paganliku filosoofia kirjutistest, need on süüdistused religioossete ja filosoofiliste valeõpetajate vastu. Peaaegu kindlasti moodustasid osa tessalooniklaste kannatustest süüdistused Pauluse vastu (ta ju siiski lahkus linnast keset ööd samal ajal, kui poliitilised süüdistused rippusid ta pea kohal!). Teiseks – kreeklased ja roomlased ei näinud midagi amoraalset abieluvälises seksuaalelus, mida nii juudid kui ka kristlased nägid seitsmenda käsu rikkumisena. See, mida meie nimetaksime seksuaalseks lodevuseks, oli nende poolt omaks võetud eluviis. Kolmandaks – leidub palju arheoloogilisi tõendeid, et paganatest tessakooniklased olid äärmiselt huvitatud elust pärast surma.

Huvitav võib olla ka lugeda 1Ts koos Filipi kirjaga, kuna mõlemad kirjad on saadetud Makedoonia (ja seega Kreeka) linnadele, kuid nende kodanikud on antiikajast saadik tuntud oma lojaalsuse poolest keisrile. Mõlemal pool on Paulus ja kogudused taga kiusatud nende lojaalsuse pärast ühele teisele „Kuningale“, kes ei ole Caesar.

Kuid leidub ka erinevusi. Ka 1Ts sisaldab sõpruskirja tunnuseid, kuid see sõprus ei olnud niivõrd lepinguline sõprus nagu Pauluse sõprus Filipi kogudusega. Pane tähele, et Filipis võttis Paulus nende rahalise abi vastu, aga Tessaloonikas, kuigi ta elas Jaasoni juures, otsustas ta oma kätega tööd teha. See märgib muutust misjonistrateegias, mis teenib Pauluse teoloogilisi huvisid nii Tessaloonikas kui ka Korintoses. Nimelt 2Ts toob ta iseennast näiteks, et kinnitada 1Ts 4:9-12 antud juhust.

PAULUSE 2. KIRI TESSALOONIKLASTELE

Autor: Paulus

Kellele: Kogudusele Tessaloonikas.

Teema: Kirja teemadeks on jätkuv julgustus kannatuste keskel; hoiatus eksiteele juhtimise eest seoses Issanda naasmisega; manitsus oma kätega leiva teenimiseks (st mitte teiste kulul elamiseks).

Kirja kirjutamist ajendas asjaolu, et Paulus oli saanud teateid, et mõned on (arvatavasti prohvetliku sõna kaudu) öelnud tema nimel, et Issanda päev (Kristuse naasmine) on juba toimunud. Lisaks tõsiasi, et kogukonda lõhkuvad logardid (mainitud 1Ts) pole endiselt meelt parandanud.

Kirjas rõhutatakse Tessaloonika usklike kindlat päästet ja kindlat kohtumõistmist nende tagakiusajate üle; Issanda päev on endiselt tulemas (sellele eelneb „mäss“); need, kes on tegevuseta ja tekitavad segadust, peaksid töötama igapäevase leiva teenimiseks.

Millal: Kiri on kirjutatud (arvatavasti) aastal 51 pKr, üsna varsti pärast 1Ts (kuigi mõned peavad nende kahe kirja järjekorda vastupidiseks).

Ülevaade: Kui sa loed 2Ts kohe pärast 1Ts, võid märgata, et siin puudub üldine soe toon, mida oli tunda esimeses kirjas; ning 2Ts 2:1-12 on piisavalt segane, eriti 1Ts 4:13-5:11 valguses, pannes meid imestama, kust selline suhtumine tuleb. Aga on kerge näha, mis selle kirja teistsuguse tooni põhjustas. Salmides 2:1-12 ja 3:6-15 käsitletud teemad annavad Paulusele hea põhjuse olla ärritunud – isegi rohkem, kui ta välja näitab. Igal juhul on kirja teine osa (tänu ja palve salmides 1:3-12 ning soov eestpalveks salmides 2:16-3:5) täis samasugust kiindumust ja muret, nagu võime näha Pauluse eelmiseski kirjas.

Niisiis, mis sellise suhtumise tõi?

Esiteks – Paulus on kelleltki kuulnud, et kogudus on aetud segadusse (2:2), sest keegi on kuulutanud (Pauluse nimel), et Issanda päev on juba toimunud. Kumbki neist on piisav tema pahandamiseks: vale ise ja asjaolu, et seda on edastatud Pauluse nimel. Alates salmist 2:15 käsib Paulus neil hoida kinni sellest, mida ta ise neile õpetanud on „suusõna“ (kui ta oli nende juures) ja „kirjatähe“ (1Ts) kaudu. 2Ts 2:2 mure tuleneb arvatavasti läbikatsumata prohvetlikust kuulutusest (vt 1Ts 5:19-22), kus väideti kõneldavat Pauluse nimel.

Teiseks – tal on põhjust olla rahulolematu nende suhtes, kes on tegevuseta ja külvavad segadust, kuna ta juba käsitles seda teemat esimeses kirjas (1Ts 4:9-12; 5:14).

Need mõlemad teemad üheskoos põhjustavadki kirja vastuolulise tooni ja eripärase sisu.

Juhiseid lugemiseks: Lühikese kirja kohta on 2. Tessaloonika kirjas rohkelt keerulisi kohti.

Esiteks – Paulus eeldab, et enne Kristuse tagasitulemist juhtuvad mingid kindlad sündmused (nagu nähtub salmidest 2:1-12); nende sündmuste täpne olemus on aga vähem kindel. Enamik meie raskustest teksti

jälgimisel tuleneb sellest, et kahe olulise asja suhtes (“seadusevastase inimese” identiteet ja “mis teda takistab”) oli tessalooniklasi juba varem informeeritud, seega Paulus ei korda ennast enam uuesti

(2:5-6). Kuigi need küsimused on ilmselgelt põnevad meie kui hilisemate lugejate jaoks, peame suure tõenäosusega rahulduma vaid selle kirjakoha peamise mõtte mõistmisega.

Teiseks – on palju erinevaid spekulatsioone (tihti välja öeldud sellise kindlusega, nagu see oleks tekstist leitav) põhjusest, miks need logardid ikka veel tööle ei asu. Kõige laiemalt levinud põhjendus on, et nad lõpetasid töötamise, sest nad hakkasid ootama peagi naasvat Jeesust. Kuid see küündib vaevu selleni, mida tuakse välja salmis 2:2 – et justkui Issanda päev oleks juba käes. Suurema tõenäosusega on see rohkem seotud kreeka aristokraatide üldise põlgusega käsitöö suhtes. Samas ei või üheski põhjuses kindel olla. Pauluse mureks on (ja võiks olla ka meile), kuidas veenda logardeid töötama ja anda juhiseid kogudusele, kuidas selliseid inimesi kohelda.

ALLIKAD:

Gordon **Fee** ja Douglas **Stuart**, “How to Read the Bible Book by Book”. Zondervan, 2014.

Cultural Backgrounds Study Bible. Zondervan, 2016.